

TELEVİZYONUN UZAKTAN EĞİTİMDE KULLANIMI

Müjgan Bozkaya *

ÖZET

Öğretimsel televizyon yayınları, Anadolu Üniversitesi'nin uzaktan öğretim programlarının başladığı günden bu yana, iki temel dağıtım sisteminden biri olarak öğrenenlerine hizmet vermektedir. Programlarda yer alan her ders için ana materyal olan kitapla ilişkili bir dizi televizyon programı Üniversite içinde üretilmektedir. Televizyon programları, öğrenen sayısının büyüklüğü de düşünüldüğünde hem kitlesel eğitime olanak sağlaması hem de öğrenenlerin kolay ulaşabildiği ortamlardan birisi olması nedeniyle sistemin en önemli bileşenlerinden birisidir. Bu nedenle programların izlenebilirliğini arttırmak için yapılacak iyileştirme çalışmaları büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın üç temel amacı vardır. Birincisi, uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarından öğrenmeye ilişkin özyeterlik yargılarının ne yönde olduğu belirlemektir. İkincisi, özyeterlik algılarının deneyimlerine bağlı olarak değişim gösterip-göstermediği saptayabilmektir. Üçüncüsü ise, uzaktan öğrenenlerin programların sürekli izlenebilir olmasına yönelik önerilerini almaktır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, uzaktan öğrenenlerin öğrenme sürecinde televizyonu etkili bir araç olarak görmelerine rağmen, programları sürekli izlemedikleri görülmüştür. Programların etkililiği, verimliliği ve çekiciliği bağlamında da özyeterlik yargıları beklenilenden düşük bulunmuştur. İleriye dönük olarak, gerek hazırlanacak televizyon programlarının öğrenen açısından etkili, verimli ve çekici olabilmesini sağlamak gerekse programların öğrenenler tarafından sürekli izlenebilir olmasını sağlamak adına dört farklı boyutta çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bunlar; televizyon programlarında öğreticinin rolüne, programların düzenlenmesine, diğer öğretim materyalleriyle ilişkilendirilmesine ve yayın zamanına ilişkin önerileri kapsamaktadır.

Anahtar sözcükler: Uzaktan eğitim, öğretimsel televizyon, özyeterlik yargısı

USE OF TELEVISION IN DISTANCE EDUCATION

ABSTRACT

Since the initiation of Anadolu University's distance programs, instructional television has been serving to students as one of the two main delivery systems. For every course in the programs, a series of television programs are being produced in-house in accordance with the textbooks. Due to the fact that it provides mass education and is an easily accessible medium for the students, television is one of the essential components of the system. Thus, improvement initiatives that intend to increase the consumption of television programs among students are crucial to consider. This study carries out three main goals: First, it investigates students' self-efficacy beliefs for learning from television programs. Second, it examines whether students' self-efficacy beliefs change in time. Third, it hopes to gather students' recommendations about improvement of television program usage. According to the findings, students do not follow the programs regularly although they believe that television is an effective medium in distance learning. Self-efficacy levels of the student for effectiveness, efficiency and appeal of the programs were also found lower than expected. Several recommendations under four categories have been developed to improve the effectiveness, efficiency and appeal of the television programs as well as to increase their consumptions. These recommendations are related to roles of instructors in television programs, organization of the programs, interrelation with other learning media, and time of broadcasting.

Keywords: Distance education, instructional television, self-efficacy belief

1. GİRİŞ

Uzaktan Eğitim, geleneksel eğitimin getirdiği sınırlamaları ortadan kaldırarak, isteyene iste-

diği yaşta, istediği yer ve zamanda öğrenme ve diploma sahibi olanağı sağlayan planlı bir öğretme-öğrenme deneyimidir. Uzaktan eğitimin bir öğrenme diplomasına sahip olma konusun-

* Yrd Doç Dr., Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi

da bireye sağladığı bu esneklik ve özgürlüklerin yanı sıra kitlesel eğitime de olanak tanınması, bu sistemi, geleneksel yüz yüze eğitim-öğretim uygulamalarından farklılaştırmaktadır. Uzaktan eğitimde, öğrenenle öğretici fiziksel olarak birbirinden uzakta olduğundan, öğretme-öğrenme etkinlikleri de, önceden planlanmış olarak ve farklı teknolojiler yardımıyla gerçekleşmektedir.

Uzaktan eğitimin dağıtımında teknoloji kuşkusuz önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, istenilen öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemede asıl olan kullanılan teknoloji değil, öğrenme çıktılarıdır. Bu nedenle, etkili bir uzaktan eğitim programından söz edebilmek için, herhangi bir teknolojiyi seçmeden önce; öğrenenlerin ne tür ihtiyaçlarının olduğu, içeriğin neleri gerektirdiği ve hangi ortam vasıtasıyla aktarılacağı, içeriği aktarmada kullanılacak araçların etkili olup- olmadığı, öğrenen başarısını değerlendirmede hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği ve hatta öğreticinin ne türde zorluklarla karşılaşabileceği gibi konuların üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Diğer yandan, hangi teknolojinin kullanılacağına karar verecek olan kurumun, kendi iç ve dış çevre analizleri ile tasarladığı eğitsel içeriğin kimlere, hangi içerikte ve hangi üretim teknikleri ile sunulacağını planlaması, içsel analizlerle mevcut yapı ve olanakları ile varsa çatışan taleplerini dengelemesi de gerekmektedir. Çünkü teknolojinin seçiminde yapılacak bir hata, uzaktan eğitim uygulamasının bütününde yanlışlıklara neden olabilecektir. Bu nedenle seçilecek her bir teknoloji; eğitsel, pedagojik, yönetsel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınıp bir bütün içinde analiz edilmelidir.

Alan yazında, çoğu eğitimcinin görüşü; uzaktan öğrenenlerin de en az geleneksel yüz yüze eğitimdeki öğrenenler kadar öğrenmeye sahip olduklarını yönündedir. Özellikle uzaktan eğitimle geleneksel yüz yüze eğitimi karşılaştıran araştırmalar; istenilen eğitsel görevlere ulaşmada uygun yöntem ve teknolojileri kullanan, öğrenen-öğrenen etkileşimini üst düzeyde gerçekleştirmeye çalışan ve öğreticiden öğrenen bireylere anında geribildirimler verebilen uzaktan eğitim uygulamalarının, en az geleneksel yüz yüze eğitim uygulamalarındaki kadar etkiye sahip olabileceğini göstermektedir (Verduin ve Clark, 1991). Uzaktan eğitim uy-

gulamalarında öğrenen ile öğretici arasındaki iletişimi etkileşimli ya da pasif olarak gerçekleştiren temel dağıtım teknolojilerinden biri de televizyondur.

Uzaktan eğitimde içeriği zenginleştirmek, desteklemek ve öğrenenlerin kendi kendilerine öğrenmelerine yardımcı olmak amacıyla kullanılan televizyon yayınlarının öğretme işlevini yerine getirebilmesi için; bütünlük taşıması, öğrenende sürekli ilgi ve merak uyandırması, bilgi yüklü olması, gerçeklik ve yenilik öğelerini taşıması, ulaşılması güç olgu ve olayları sunması gerekmektedir (Mutlu 1995, Hızal 1983). Öğretim amaçlı gerçekleştirilen televizyon programlarında birbirinden farklı sunum yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlar; düz anlatım (sunucu, televizyon öğretmeni), dramatisasyon (oyunlaştırma), demonstrasyon, fantezi karakterler, belgesel, animasyon-grafik, röportaj, karşılıklı konuşma ve özel efektlerdir. Bu sunum yöntemlerinden hangisinin kullanılacağı ise, öğrenenin gereksinim ve beklentilerine, anlatılacak içeriğe, kurumun sahip olduğu teknolojiye, bütçeye ve zamana göre belirlenmektedir.

Öte yanda televizyon yayınları anında tüketilen, istenildiği anda yeniden gözden geçirmeye ya da, durdurmaya olanak tanımayan ve tüm öğrenenlere aynı akış hızında sunulan bir yapıyı içermektedir (Bates 1984: 29-41). Öğrenenin programın akış hızına müdahale şansı olmadığı gibi, içeriği anlayabilmesi için birkaç kez izleyebilme şansı da bulunmamaktadır. Bu yüzden, öğrenen için televizyon yayınlarını diğer öğrenme materyalleriyle ilişkilendirmek ya da tamamlamak oldukça zordur. Dolayısıyla, televizyon yayınlarının destekleyici materyallerle birlikte düşünülüp, birbirini tamamlayacak biçimde kullanılmaya ihtiyacı vardır (McIsaac ve Gunawardena 1996). Televizyon yayınları büyük bir öğrenen kitlesine ulaşma yeterliğine sahip olmasına rağmen, öğrenen ve öğretici arasında etkileşime olanak tanımadığından, tek yönlü iletişim ortamı olarak görülmektedir. İngiliz Açık Üniversite'sinde yapılan bir araştırma, çoğu öğrenenin izleme sırasında not alamadığını ve bu sonucun da kendilerini tatmin etmediğini göstermiştir (Bates 1983: 61). Bu gibi nedenlere bağlı olarak televizyon yayınlarının öğretme işlevini "pasif" olarak gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Öte yanda,

televizyon yayınlarının etkileşimli olarak kullanılabilirdiği durumlar da söz konusu olabilmektedir. Bunun için sisteme öğrenen-öğretici etkileşimini sağlayabilecek biçimde iki yönlü görüntü ve ses teknolojilerinin ilave edilmesi gerekmektedir (Lochte 1993).

Gelişmekte olan çoğu ülkenin uzaktan eğitim kurumlarında ve hatta İngiliz Açık Üniversitesi gibi gelişmiş bir ülkenin eğitim kurumunda, çok sayıdaki uzaktan öğrenenlere herhangi bir içeriği öğretebilmek amacıyla televizyon yayınlarından yararlanılmaktadır. Öğretme amacıyla televizyonun başka bir deyişle öğretimsel televizyonun uzaktan eğitim programlarında kullanımına bakıldığında; ya tek bir ders, ya seçilmiş bir ünite ya da tam kurs şeklinde uygulandığı görülmektedir. Tek ders uygulamasında, programda tek bir konu ya da başlık anlatılırken, seçilmiş ünite, ilgili bütün ünitenin içeriğini hazırlayan bir dizi programa yer verilmektedir. Tam kurs uygulamasında ise, televizyon programları, basılı materyallerle birlikte düşünülüp, birbirini tamamlayacak biçimde ve bir döneme yayılmış dersler olarak anlatılmaktadır (Willis 1993). Ülkemizin ve diğer gelişmekte olan ülkelerin uzaktan eğitim programlarında rol alan televizyon yayınları, büyük ölçüde ders içeriğini basılı materyallerle tamamlamak ve desteklemek amacıyla kullanılmaktadır (McIsaac ve Gunawardena 1996).

Televizyon yayınlarının gerek etkileşimli, gerekse etkileşimsiz olarak “öğretim” işlevini gerçekleştirme amacıyla uzaktan eğitim programlarında kullanılması, “öğretimsel televizyon” (ITV-Instructional Television) kavramını ortaya çıkarmıştır. Teknoloji yoluyla öğretme-öğrenme sürecini inceleyen araştırmaların çoğunda bu kavram, eğitim televizyonu (Educational Television) kavramının yerine de kullanılabilir. Ancak alanyazında her ne kadar bu iki kavram birbirinin yerine kullanılıyor olsa da, temelde bu kavramları birbirinden ayıran farklılıklar bulunmaktadır.

Eğitim televizyonu, herhangi bir kültürel deneyimi ya da önemli bir bilgiyi bireylerin önceki bilgilerine, ilgilerine ve öğrenme kapasitelerine bağlı olarak bu kitle iletişim aracıyla ekleyerek sınırları belirlenmiş bir öğrenme deneyimi sağlar (Chester ve ark. 1978). Eğitim programları, genellikle, geniş bir izleyici kitlesi

düşünülerek, senaryo yazarlarından oluşan bir ekip tarafından ulusal televizyon şirketleri için hazırlanmaktadır. Sunucu ile izleyici arasında karşılıklı bir ilişki olmaması nedeniyle, bu programlarda izleyicinin ilgisini sürekli etkin kılmak mümkün olmadığı gibi, izleyici, istediği anda kanal değiştirme ya da televizyonunu kapatabilme özgürlüğüne sahiptir, çünkü bu potansiyel öğrenme deneyiminde izleyiciyi güdüleyecek ne kurumsal bir yaptırım, ne ödemesi zorunlu olan bir maliyet ne de resmi bir anlaşma söz konusudur. Bu tür programlarda izleyicinin dikkatini arttırabilmenin ve ilgisini sürekli etkin kılabilmenin yolu, görüntülerin ve anlatılanın çekiciliğine bağlıdır.

Eğitim televizyonunun tersine öğretimsel televizyon, genellikle formal eğitim veren akademik kurumların ders programlarında yer almakta ve önceden belirlenmiş ders içeriğine daha formal bir öğrenme deneyimi sağlamayı amaçlamaktadır. Çoğunlukla ders materyalini tamamlamak ya da desteklemek amacıyla hazırlanan bu programlarda öğreticiler konu uzmanlarıdır ve içeriği belirli bir sistematik yaklaşımla sunmaktadır. Bu programlarda eğitsel amaçlar tesadüfi olmaktan çok kasıtlı olarak belirlenmekte ve programları üretenler tarafından önceden belirlenen amaçlara yönelik olarak hazırlanmaktadır (Jonassen 1996). Diğer yandan görsel düzenleme daha katı ve genellikle “konuşan kafa” varyasyonları şeklindedir. İzleyiciler ise sıradan izleyiciler değil, belirli bir içeriği, belirli bir program içinde önceden belirlenmiş gün ve saatte takip etmeye çalışan ve izleme sorumluluğu kendine ait olan öğrenenlerdir. Bu türdeki programların üretimine başlamadan önce; programın süresini (genellikle bu süre 20 dakika ile sınırlı olmaktadır), genel amacını ve bu genel amaca bağlı alt amaçları, öğrenenlerin, öğreticilerin ve kurumun beklentilerini, bütçesini ve yapım gereksinimlerini bilmek gerekmektedir. Televizyondan öğrenmenin öğretim bağlamındaki rolünü araştıran bazı çalışmalar, verilen televizyon programından etkili öğrenmenin sağlanabilmesini; televizyon programlarının ders programıyla uyumlu biçimde bütünleştirilebilmesine, öğreticilerin rollerine, diğer materyallerle ilişkilendirilebilmesine, yapılan etkinliklere, önceki programlarla bağlantılı olabilmesine ve yayın zamanının uygunluğu gibi değişik faktörlere bağlamaktadırlar (Moeller 1996: 23-26).

Geleneksel yüz yüze öğretimle televizyon yoluyla öğretimi karşılaştıran çoğu araştırmanın bulgusu, her iki öğretim yönteminde, öğrenen başarılarında bir farklılığın olmadığı yönündedir (Phipps ve Merisotis 1999). Televizyon yoluyla öğretimin, öğrenenlerin öğreticilerine, derslerine ve akademik deneyimlerine yönelik tutumlarındaki etkisi ise yıllardır çoğu araştırmacının ortak noktasını oluşturmuş ve bu araştırmaların bir çoğu da geleneksel öğrenenlerle uzaktan öğrenenler arasında önemli bir farklılığın olmadığını göstermiştir (Mount ve Walters 1980, Cohen ve ark. 1981, Ellis ve Mathis 1985, Whittington 1987, Grimes ve ark. 1988). Öte yanda, bir öğrenme aracı olarak televizyon ile basılı materyalleri ya da diğer görsel-işitsel materyalleri karşılaştıran bazı çalışmalar (Örneğin Cennamo 1994, Salomon 1983, 1984, Salomon ve Leigh 1984) da televizyondan sunulan içeriğin öğrenenler tarafından daha kolay algılandığını göstermekle birlikte, öğrenme çıktılarında daha düşük başarılar elde ettiklerini göstermiştir. Bu sonuç, bir anlamda, öğrenenlerin öğrenme ortamı olarak televizyondan sunulan içeriğe zihinsel çaba harcamadıklarının bir göstergesi niteliğindedir. Salomon' göre (1984: 650) öğrenenin herhangi bir materyalden öğrenme için zihinsel çaba harcaması; talep edilen özelliklerini yani materyalin özelliklerini bilmesine (Pdc: perceived demand characteristics) ve o materyalden öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine ilişkin geliştirdiği özyeterlik yargılarına bağlıdır (pse: perceived self-efficacy).

Özyeterlik yargısı ya da inancı bireyin herhangi bir görevi başarabilmesinde ne kadar çaba harcayacağı ve ne kadar süreyle bunun üzerinde ısrarcı olacağı ile ilgili bir davranış biçimidir (Wood ve Bandura 1989). Bandura'ya göre (1997: 3) bireyin herhangi bir görevi başarabilmesi için geliştirdiği özyeterlik yargısı da; önceki başarı ya da başarısızlıklarına, başkalarında gözlemlediği başarı ya da başarısızlık durumlarına, eş, dost, arkadaşların söylediklerine ya da görevi yerine getirme sırasında içinde bulunduğu psikolojik duruma göre şekillenmektedir. Uzaktan öğrenenlerin herhangi bir ders içeriği ya da dağıtım sistemine ilişkin deneyimleri ile akademik başarıları ya da tatmin düzeyleri arasındaki ilişki yıllardır araştırılmaktadır. Bu araştırmalardan bazıları (örneğin Lee 2001) öğrenenlerin deneyimleri arttık-

ça özyeterlik yargılarının olumlu yönde arttığını gösterirken, bazıları da (örneğin Wang ve Newlin 2002) herhangi bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Ancak, alanyazın incelendiğinde, özellikle televizyon yoluyla uzaktan öğrenenlerin, televizyona ilişkin özyeterlik yargıları ile deneyimleri arasında bir ilişkinin varlığını gösteren çalışmaların bulunmadığı dikkati çekmektedir.

Uzaktan öğrenenlerin, televizyon programlarından öğrenmelerine ilişkin özyeterlik yargılarının deneyimlerine bağlı olarak değişim gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla bu çalışmada, uzaktan öğrenenlerin öğretim amaçlı televizyon programlarından bir öğrenme ortamı olarak yararlanıp- yararlanmadıkları saptanmaya çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

Aşağıda bu çalışmada izlenen yönteme ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Bağlamı

Anadolu Üniversitesi, 1982 yılında kurduğu Açıköğretim Fakültesi ile hem Türkiye'de yaşayan, hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Avrupa'nın bir çok ülkesinde yaşayan Türk'lere uzaktan eğitim yoluyla yüksek öğretim olanağı sağlamıştır. Başladığı ilk yıl 29.000 civarında olan uzaktan öğrenen sayısı 2004 yılına gelindiğinde 1.130.000'lere yaklaşmıştır. Yürütülen programlar açısından ele alındığında, başlangıçta sadece 2 (dört yıllık lisans programı) olan program sayısı 2004 yılına gelindiğinde; 2'si yüksek lisans, 8'i dört yıllık lisans ve 19'u iki yıllık önlisans olmak üzere toplam 29 farklı program sayısına ulaşılmıştır. Önceki Açıköğretim Fakültesi bünyesinde yürütülen dört yıllık lisans programları daha sonra uzaktan eğitim veren İktisat ve İşletme Fakültelerinin kurulmasıyla birlikte bu fakültelerde yürütmeye başlanmıştır.

Anadolu Üniversitesi'nin Radyo ve Televizyon Yapım Merkezi'nde hazırlanan öğretimsel televizyon programları, temel öğretim materyali olarak hazırlanan ders kitaplarını destekleyici bir araç olarak 1983 yılından bu yana yoğun olarak kullanılmaktadır. Bugüne kadar uzaktan öğretim programlarını desteklemek

amacıyla yaklaşık 5000 civarında öğretim amaçlı televizyon programının yapımı gerçekleştirilmiştir. Programlar Anadolu Üniversitesi stüdyolarında, üniversitenin bu alanda uzmanlığa sahip öğretim üyeleri ve teknik elemanları yardımıyla gerçekleştirilip, yayından iki hafta önce TRT denetiminden geçerek yayına verilmektedir.

Öğretimsel televizyon programlarının sayısı ve içeriği, Uzaktan Öğretim Tasarım Birimi'nin çalışmaları doğrultusunda ders kitaplarının yazımı tamamlandıktan sonra program koordinatörü, editör, yazar, yönetmen ve senaryo yazarı tarafından belirlenmektedir. Kurumun sahip olduğu teknik olanaklar, zaman ve bütçe sınırlamaları göz önünde bulundurularak üretilen televizyon programları, lisans bölümlerinde okutulan her ders için ortalama 10-20 programı, önlisans bölümlerinde ise her ders için 5-6 programı kapsamaktadır ve programların ortalama süreleri 20 dakikadır. Öğretim amaçlı programların yapılmasındaki temel gerekçe, uzaktan öğrenenlerin ders kitaplarından anlayamadıkları konuları televizyon yoluyla daha anlaşılabilir kılmak, önemli noktaları vurgulamak, konuyla ilgili farklı görüş açılarını getirmek, örnekler sunmak ve kazanılan bilgilerin pekişmesini sağlamaktır. Televizyon programları, genellikle gerçek görüntüler, düz anlatım, karşılıklı konuşma, görüşme, dramatize etme ve grafik-animasyon yöntemlerinden biri ya da bir kaçını kullanarak hazırlanmaktadır.

Öğretimsel televizyon programlarında senaryonun kimin tarafından yazılacağına ilişkin kesin bir kural ya da uygulama olmamasına karşın, genellikle, senaryo yazımı işi, bu konuda uzmanlaşmış senaryo yazarına, bazen yönetmene ya da konu uzmanına bazen de bunların ortak yazımlarına bırakılmaktadır. Program senaryosunu yazan kişi her kim olursa olsun, bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, senaryo yazarı televizyonu sadece görsel bir araç olarak düşünmemeli, programı sözcüklerle destekleyerek görsel yapısı güçlü bir düşünce biçimine dönüştürebilmelidir (Özgül ve Esen 2002).

Senaryo yazarı program senaryosunu yazmadan önce program süresini, genel amacını ve alt amaçlarını, hangi gerekçeyle yapıldığını, öğre-

nenlerin, öğreticilerin ve kurumun bu programdan beklenti ve gereksinimlerini, aynı zamanda bütçesini ve yapım gereksinimlerini bilmek zorundadır. Anadolu Üniversitesi'nin açık ve uzaktan eğitim veren bölümleri için ders kitaplarını desteklemek amacıyla üretilen televizyon programlarında hazırlanan senaryolar, Radyo TV Yapım Merkezi'nde görevli senaryo grubu tarafından emek yoğun bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, zaman kısıtlılığının olduğu bazı durumlarda program senaryoları kitap yazarları/editörleri ya da yönetmenler tarafından da yazılabilmektedir.

2002-2003 öğretim yılında TRT'de 1.128 program, yılda 34 hafta boyunca ve haftada 37 saat olmak üzere yılda toplam 1.258 saat yayınlanmıştır. Bu yayınların sadece 60 saatini "sınav hazırlık canlı yayın" programları oluşturmuştur. Hazırlanan bu programlar TRT'de banttan yayınlanmakla birlikte, dileyen öğrencilere belirlenmiş bir ücret karşılığında video kaset ve CD olarak da gönderilmektedir. Ayrıca, televizyon yayınlarının akışını belirleyen "televizyon program yayın kitapçığı" kayıt ve kayıt yenileme döneminde öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılabildiği gibi, yayın planı AÖF'nin web sayfasında da yer almaktadır.

Anadolu Üniversitesi'nin 1983 yılından bu yana ürettiği televizyon programlarını yasal nedenlerden dolayı kendisinin yayınlamaması, programların yapımında yaşanan bütçe ve zaman kısıtlılığı, öğrenenlerin izleyebilmesi için uygun koşulların ve motivasyonun olmaması pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Özellikle bu programların sıkıcı ve öğreneni motive etmeyen "konuşan kafalar" olarak algılanmaması için üretimden yapıma kadar her aşamada özel bir çaba harcanmaktadır. Ancak tüm bu çabalara rağmen, 2003 yılında gerçekleştirilen Öğrenci Profili Araştırması sonuçlarına göre, Açıköğretim Fakültesi televizyon program yayınlarını izleyenlerin oranının %23.7 civarında olduğu, % 30'ununda yaşadıkları kırsal bölgede TRT4 yayınlarının çekmemesinden dolayı televizyon programlarına ulaşamadıkları ve izleyemedikleri belirlenmiştir. Diğer yanda, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Lisans programlarını genel olarak değerlendiren Hakan ve diğerleri (2004: 113), farklı bölümlerde öğrenim gören 2. 3. ve 4. sınıf lisans öğrencilerinin büyük

çoğunluğunun televizyon yayınlarını uzaktan öğretimin önemli bir parçası olarak görmelerine rağmen, bu programlardan gerektiği ölçüde yararlanamadıklarını saptamıştır. Benzer şekilde, 2-3-4. sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu, televizyon programlarının ilgili ders kitaplarında yer alan üniteleri açıkladığını ve anlamayı kolaylaştırdığını düşünmekle birlikte, dersler için üretilen televizyon programlarını sayıca yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Kuruluşundan bu yana 20 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, Anadolu Üniversitesi öğretimsel televizyon programlarının etkililiğini araştıran sadece birkaç çalışmanın bulunduğu göze çarpmaktadır. Sözü edilen eksiklikten yola çıkılarak yürütülen bu çalışmada, Anadolu Üniversitesi uzaktan öğretim programlarında öğrenim görenlerin öğretimsel televizyon programlarından etkili, verimli ve çekici olarak yararlanıp-yararlanmadıkları ve televizyon programlarından öğrenmeye ilişkin geliştirdikleri özyeterlik yargılarının deneyimlerine bağlı olarak herhangi bir değişim gösterip-göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarını izleme alışkanlıklarının ne düzeyde olduğu belirlenmeye çalışılmış ve programların sürekli izlenilebilir olması için önerilerine başvurulmuştur. Böylece, hem televizyon programlarının daha etkili, verimli ve çekici olmasına yönelik sonuçlara ulaşmak, hem de televizyon programlarının sürekli izlenilebilir olmasını sağlamak için geliştirilen öneriler doğrultusunda ileriye dönük olarak programları tasarlamak hedeflenmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Anadolu Üniversitesi uzaktan öğrenenlerinin, ders kitaplarında anlatılan konuları desteklemek amacıyla hazırlanan televizyon programlarını izleme alışkanlıkları nedir?

2. Uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarından öğrenmeye ilişkin özyeterlik yargıları (etkililik, verimlilik, çekicilik ve genel yargılara bağlı olarak) ne yöndedir? Öğrenenlerin sahip oldukları bu yargılar deneyimlerine bağlı olarak değişim göstermekte midir?

3. Televizyon programlarının sürekli izlenilebilir olması için uzaktan öğrenenler ne türde çözüm önerileri getirmektedir?

2.2. Çalışma Kümesi

Bu araştırmanın evrenini, Anadolu Üniversitesi uzaktan öğretim yoluyla 4 yıllık lisans eğitimi veren İktisat ve İşletme Fakülteleri öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma kümesini ise Anadolu Üniversitesi'nin Akademik Danışmanlık Dersleri'ne katılan 1236 öğrenen oluşturmuştur. Tablo 1 ve 2 'den anlaşılacağı gibi araştırmaya büyük ölçüde kadınlar (%61) ve birinci sınıfta öğrenim görenler (%61) ilgi göstermiştir.

Akademik Danışmanlık Derslerine katılımın yoğun olduğu iller arasında bölgesel farklılıklara dikkat edilerek 13 ayrı il seçilmiş ve seçilen illerdeki öğrenenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu iller sırasıyla; Ankara, Aydın, Burdur, Çanakkale, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, Iğdır, İzmir, Kastamonu, Kars, Mersin ve Samsun'dur. Türkiye genelinde Akademik Danışmanlık derslerine katılan öğrenen sayısının tahmini 20.000 civarında olması nedeniyle (Bozkaya, Nisan 2003 kişisel görüşme AÖF Akademik Danışmanlık ve Uygulama Hizmetleri Genel Koordinatör Yardımcısı) araştırmanın en az 2.000 öğrenenle gerçekleştirilmesine karar verilmiş, ancak çalışmaya sadece 1236 gönüllü öğrenen katılabılmıştır.

Tablo 1. Uzaktan Öğrenenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Kadın	749	61
Erkek	487	39
Toplam	1236	100

Tablo 2. Uzaktan Öğrenenlerin Sınıflara Göre Dağılımları

Sınıf	Sıklık (f)	Yüzde(%)
1. Sınıf	750	61
3. Sınıf	486	39
Toplam	1236	100

2.3. Veri Toplama Aracı

Anadolu Üniversitesi uzaktan öğretim programlarında yer alan derslerin desteklenmesi amacıyla üretilen televizyon programları değerlendirme anketi, öğrenenlerin bu programlara ilişkin özyeterlik yargılarının ne yönde oldu-

ğunu, izleme sıklıklarını ve sürekli izlenilebilir olması için önerilerinin neler olduğunu belirlemeye yönelik verilerin toplanmasında kullanılmıştır. Geleneksel kağıt-kalem türünde geliştirilmiş olan bu anketin birinci bölümünde, öğrenenlere, öncelikle kapalı uçlu soru yardımıyla televizyon programlarını izleme sıklığı sorulmuş, daha sonra programların sürekli izlenilebilir olması için önerilerini verilen boşluklara yazmaları istenmiştir.

Tablo 3. Likert (5 dereceli) Ölçeğinde Öğrenenlere Sunulan Örnek İfadeler

Etkili
1. Televizyondan öğrendiklerimin kalıcı olduğunu düşünürüm
2. Bir konuyu televizyondan öğrendiğimde, sınavlarda başarılı olacağımı hissederim
Verimli
1. Bir konuyu televizyondan öğrenmenin boşa zaman harcamak olduğuna inanırım
2. Bir konuyu televizyondan öğrenmenin, daha az çaba gerektirdiğini düşünürüm
Çekici
1. Bir konuyu televizyon aracılığıyla öğrenmekten hoşlanırım
2. Bir konunun televizyonda anlatılması dikkatimi daha fazla konu üzerine toplamamı sağlar
Genel Yargılar
1. Bir konuyu televizyon aracılığıyla öğrenebileceğime inanıyorum
2. Televizyonun eğitim için oldukça uygun bir araç olduğunu düşünürüm

Anketin ikinci bölümünde ise, öğrenenlerin televizyon programlarından öğrenmeye ilişkin geliştirdikleri özyeterlik yargılarının ne yönde olduğu; *etkililik*, *verimlilik*, *çekicilik* ve televizyondan öğrenmeye ilişkin *genel yargılar* alt boyutlarıyla incelenmiştir. Etkililik alt boyutunu içeren yedi maddede uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarından öğrenmelerinin başarıya ve öğrenme kalıcılığına etkileri araştırılmıştır. Verimlilik alt boyutunu içeren beş maddede uzaktan öğrenenlerin televizyondan öğrenmeye ne kadar zaman, emek ve çaba harcadıkları incelenmiştir. Çekicilik alt boyutunda yer alan dört maddede, öğrencilerin televizyon programlarından öğrenmeyi ilgi çekici bulup bulmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin televizyondan öğrenmeye ilişkin genel yargıları ise sekiz madde ile ölçülmeye

çalışılmıştır. Toplam 24 ayrı ifadenin yer aldığı ikinci bölümde, öğrenenlerin, verilen ifadelere ne düzeyde katıldığını belirlemek amacıyla 5 dereceli Likert ölçeğinden (kesinlikle katılmıyorum=1, kesinlikle katılıyorum =5) yararlanılmıştır. Uzaktan öğrenenlere Likert ölçeğinde sunulan örnek ifadeler tablo 3'te verilmiştir. Ölçeğin hazırlanma sürecinde geliştirilen ifadelerin kapsam ve görünüş geçerlikleri için alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Bu amaçla hazırlanan ifadeler 5 ayrı alan uzmanının incelemesine sunulmuş ve görüşleri alınarak ölçeğe son hali verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin Alpha güvenilirliği **.90** (.8955) olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması ve Yorumlanması

Bu araştırma için hazırlanmış olan anket, Nisan-Mayıs 2003 tarihinde uygulanmıştır. Uygulamada önceden belirlenen illerde, Akademik Danışmanlık Derslerini yürüten öğretim elemanlarından yardım alınmıştır. Öncelikle ilgili öğretim elemanlarıyla telefon yoluyla iletişim kurularak yardım talebi iletilmiş, sonra hazırlanan anket formları çoğaltılarak kargo yoluyla bu öğretim elemanlarının görevli olduğu Açıköğretim Fakültesi Büro adreslerine postalanmıştır. Görüşmeler sırasında, öğretim elemanlarından derslerine katılan öğrenenlere doldurttukları anketleri ödemeli kargo yoluyla geri göndermeleri istenmiştir. Nisan ayının ilk haftası başlayarak, toplam 13 ile gönderilen anket sonuçlarının geri dönüşüm işlemi Mayıs ayının sonunda tamamlanmıştır.

Elde edilen veriler SPSS yazılımına aktarılmış, sonrasında elde edilen veriler istatistik işlemleri yardımıyla yorumlanmaya çalışılmıştır.

Uzaktan öğrenenlerin televizyondan öğrenmeye ilişkin özyeterlik yargılarının belirlenmesinde kullanılan 24 maddelik ölçeğin yorumlanmasında 3.41 kritik değer esas alınmıştır. Bu kritik değer, aralık sayısının dereceleme sayısına bölünmesiyle ($4/5= 0.8$) aşağıda verildiği gibi hesaplanmıştır:

1	= 1 + 0.8	= 1.8
2	= 1.8 + 0.8	= 2.6
3	= 2.6 + 0.8	= 3.4
4	= 3.4 + 0.8	= 4.2
5	= 4.2 + 0.8	= 5

3. BULGULAR

Araştırmada, uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarını izleyip-izlemediklerini belirle-

mek amacıyla yapılan frekans ölçümü sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. Uzaktan Öğrenenlerin Televizyon Programlarını İzleme Alışkanlıklarına İlişkin Frekans Sonuçları

İzleme Alışkanlıkları	1. sınıf		3. sınıf (f)		Toplam (f)
	f	%	f	%	
Hiç izlemem	272	37	175	36	447
Nadiren izlerim	173	24	107	22	280
Denk gelirse izlerim	202	27	142	30	344
Çoğunu izlerim	64	8	36	8	100
Tümünü izlerim	33	4	20	4	53
Toplam	744	100	480	100	1224

Tablo 4 incelendiğinde, hem 1. sınıftaki öğrenenlerin hem de 3. sınıftaki öğrenenlerin, televizyon programlarını izleme alışkanlıklarına ilişkin frekans sonuçlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Dağılım sonuçlarına bakıldığında, 1. sınıfların %37'si, 3. sınıfların %36'sı (her iki sınıfın toplamında %36.5) televizyon programlarını hiç izlemediğini belirtmiştir. İkinci seçenekte, 1. sınıfların %24'ü, 3. sınıfların %22'si (her iki sınıfın toplamında %22.9) televizyon programlarını nadiren izlediğini belirtmiştir. Üçüncü seçenekte, 1. sınıfların %27'si, 3. sınıfların %30'u (her iki sınıfın toplamında %28.1) televizyon programlarını denk gelirse izlediğini belirtmiştir. Televizyon programlarını çoğunu izlerim diyenlerin oranı, her iki sınıfta %8 bulunurken, tümünü izleyenlerin oranı her iki sınıfta %4 bulunmuştur. Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, her iki sınıfta televizyon programlarını izleyenlerin oranının %12 civarında olduğu görülmektedir. Uzaktan öğrenenlerin büyük bir çoğunluğu (%60) ise televizyon programlarını izlemediğini ifade etmiştir.

Araştırmanın ikinci amacı, uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarından öğrenmeye ilişkin özyeterlik yargılarının ne yönde olduğunu ve sahip oldukları yargıların deneyimlere bağlı olarak değişim gösterip-göstermediğini belirlemeye yöneliktir. Tablo 5'te de görüldüğü gibi gerek 1. sınıfların (M=3,0253) gerekse 3. sınıftakilerin (M=3,0436) televizyondan öğrenmeye ilişkin özyeterlik yargılarında anlamlı bir farka rastlanmamıştır, çünkü ortalamaların birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Diğer yanda, her iki sınıfın ortalaması kritik değer olarak belirlenen 3,41'in altında bulun-

muştur. Alt boyutlar açısından incelendiğinde yine her iki sınıfın ortalamalarının birbirine yakın olduğu ve kritik değerinin altında bulunduğu görülmekle birlikte, verimlilik ve etkililik alt boyutları ölçeğin genel ortalamasından daha düşük bulunmuştur.

Tablo 5. Uzaktan Öğrenenlerin Televizyondan Öğrenmeye İlişkin Özyeterlik Yargılarının Ortalama Sonuçları

Etkili	N	Mean
1. Sınıf	742	2,9231
3. Sınıf	478	2,9243
Verimli		
1. Sınıf	739	2,8717
3. Sınıf	477	2,8798
Çekici		
1. Sınıf	739	3,0465
3. Sınıf	477	3,0987
Genel Yargı		
1. Sınıf	739	3,0465
3. Sınıf	477	3,0987
Özyeterlik		
1. Sınıf	743	3,0253
3. Sınıf	478	3,0436

Araştırmada son olarak, televizyon programlarının sürekli izlenilebilir olmasını sağlamak amacıyla uzaktan öğrenenlerin ne türde önerilerde bulduklarına yer verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde, uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarının sürekli izlenilebilir olmasını sağlamak için 4 farklı kategoride önerilerde buldukları görülmektedir. Bunlar; *öğretici rolü*, *programların düzenlenmesi*, *programların diğer materyallerle ilişkisi* ve *yayın zamanıdır*.

Öğretici rolü açısından, öğrenenlerle televizyonda etkili iletişim kurabilmek her iki sınıf için önemli bir çözüm önerisi olarak görülürken, programların düzenlenmesine yönelik olarak, hazırlanacak programların daha güncel, ilgi çekici ve görsel olarak yapılandırılması gereği öne çıkmaktadır. Öte yanda, TV programlarının sürekli izlenebilmesi için yayın zamanının öğrenenlerin ihtiyaç ve beklentilerine göre düzenlenmesi gerektiği ve temel öğretim materyali olarak sunulan ders kitaplarında, hazırlanan tv programlarına ilişkin tanıtıcı ve özendirici bilgilere yer verilmesi gereği büyük önem taşımaktadır.

Bu soruya verilen yanıtlar topluca değerlendirildiğinde, öğrenenlerin çoğu, programların yayın gün ve saatinin kendi ihtiyaç ve beklentilerine göre düzenlenmesi gerektiğini, bu programların daha fazla izlenebilir olmasında önemli bir faktör olarak görmektedir. Daha sonra sırasıyla, programların güncel, ilgi çekici ve görsel bir yapıda sunulmasının, programların sınava yardımcı olacak biçimde örneklerle ve sorularla desteklenmesinin izleme alışkanlıklarını olumlu yönde arttırabileceğini düşünmektedirler.

Tablo 6. Televizyon Programlarının Sürekli İzlenebilir Olması İçin Uzaktan Öğrenenlerin Getirdiği Çözüm Önerilerine İlişkin Frekans Sonuçları

Öğreticinin Rolü	1. sınıf (f)	3. sınıf (f)
Öğreticiler TV programlarında uzaktan öğrenenlerle etkili biçimde iletişim kurmalı	41	48
Öğreticiler program içeriğini akademik dil yerine basit konuşma diliyle aktarmalı	31	15
Programların Düzenlenmesi		
Programlar daha güncel, ilgi çekici ve görsel olarak yapılandırılmalı	149	93
Programlar sınava yardımcı olacak biçimde örneklerle ve sorularla desteklenmeli	105	62
İçeriğin yoğunluğuna bağlı olarak program sayısı ve süresi arttırılmalı	78	32
Programların içeriği yüzeysel olarak değil, ayrıntılı olarak verilmeli	70	23
Programlar, öğretici ile öğrenenlerin bir arada bulunduğu sınıf ortamında gerçekleşmeli	12	10
Programların Diğer Öğretim Materyalleriyle İlişkisi		
Ders kitabında, tv programına ilişkin tanıtıcı ve özendirici bilgilere yer verilmeli	28	29
Ders kitabında yer alan her üniteye ilişkin tv programı yapılmalı	15	4
Bölümlerde okutulan her derse ilişkin tv programı yapılmalı	9	1
Yayın Zamanı		
Programların yayın gün ve saati öğrenenlerin ihtiyaç ve beklentilerine göre düzenlenmeli	181	100
Programların yayın gün ve saati detaylı olarak öğrenenlere duyurulmalı	88	60
Programlar TRT dışında farklı TV kanallarında da yayınlanmalı	35	24
Yayınlanan programların daha sık tekrarları yapılmalı	32	12
Her sınıfın tüm dersleri aynı gün içinde yayınlanmalı	23	21
Programlar banttan değil canlı olarak yayınlanmalı	12	14
24 saat AÖF'nin TV programlarını yayınlayan bir televizyon kanalı olmalı	6	10
TV program yayınlarına daha erken dönemde başlanmalı	1	1
Toplam	916	559

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Uzaktan eğitimde, ders kitaplarını desteklemek amacıyla işe koşulan televizyon yayınlarından öğrenenlerin etkili, verimli ve çekici olarak yararlanıp-yararlanmadıkları; programları izleme alışkanlıklarıyla, özyeterlik yargılarıyla ve önerileriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırma, Anadolu Üniversitesi

uzaktan öğretim programlarında yer alan ve 13 ilde Akademik Danışmanlık Derslerine katılan öğrenenlerle gerçekleştirilmiştir. Toplam 13 ilden alınan veriler incelendiğinde, uzaktan öğrenenlerin televizyondan öğrenmeye ilişkin özyeterlik yargılarının beklenilenden düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu sonuç öğrenenlerin televizyon programlarını izleme alışkanlıkları ile birlikte değerlendirildiğinde, özyeterlik yargısının beklenilenden düşük dü-

zeyde olması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır, çünkü öğrenenlerin yaklaşık olarak %37'si programları hiç izlemediğini, %23'ü ise nadiren izlediğini belirtmiştir. Ortaya çıkan bu bulgular, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen öğrenci profili araştırmasındaki bulgularla örtüşmektedir. Diğer yanda, televizyon programlarına yönelik özyeterlik yargılarının deneyime bağlı olarak da bir değişim göstermediği, hem ölçek geneline ilişkin ortalama sonuçlarıyla, hem de ölçeğin 4 farklı alt boyutuna ilişkin ortalama sonuçlarıyla saptanmıştır.

Uzaktan öğrenenlerin genelde televizyon yayınlarından öğrenmeye ilişkin olarak geliştirdikleri özyeterlik yargıları beklenilenden düşük düzeyde bulunmasına rağmen, ölçeğin 24. maddesinde yer alan “televizyonun bu eğitim sistemi için oldukça uygun bir araç olduğunu düşünürüm” ifadesine gerek 1. sınıftaki öğrenenlerin (M=3,46) gerekse 3. sınıftaki öğrenenlerin (M=3,56) yüksek düzeyde katılım gösterdikleri saptanmıştır. Bu bulgu, araştırma ölçeğinden elde edilen diğer bulgularla karşıt bir durum oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, uzaktan öğrenenler, televizyonu eğitimlerinin vazgeçilmez bir parçası olarak görmekle birlikte, bu programlardan etkili, verimli ve çekici biçimde yararlanamadıklarını belirtmektedirler. Bunların nedenleri sorgulandığında ise, öğrenciler televizyon programlarının geliştirilmesine ve daha fazla izlenebilir olmasına yönelik öneriler getirmişlerdir. Bu öneriler değerlendirildiğinde dört temel başlığın öne çıktığı görülmektedir. Bu başlıklar; öğreticilerin rolleri, programların düzenlenmesi, diğer öğretim materyalleri ile ilişkilendirilmesi ve yayın zamanına ilişkin önerileri kapsamaktadır.

Öğretimsel televizyon programlarının daha etkili, verimli ve çekici biçimde yapılandırılabilmesi ve buna bağlı olarak öğrenenler açısından daha fazla izlenebilir olmasını sağlamak için, öğrenen gereksinim ve beklentileriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, gerek 1. sınıftaki gerekse 3. sınıftaki uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarından etkili, verimli ve çekici biçimde yararlanabilmek adına aynı paralellikte ve önemde çözüm önerilerinde buldukları saptanmıştır.

Uzaktan öğrenenlerin televizyon programlarındaki öğreticilerin davranışlarına yönelik olarak getirdiği öneriler iki noktada yoğunlaşmıştır. Bunların birincisi, öğreticilerin öğrenenlerle etkili biçimde etkileşim kurması, diğeri de içeriği akademik dil yerine konuşma diliyle öğrenenlerine aktarabilmesidir. İlgili alanyazın incelendiğinde, uzaktan eğitimde, öğretici davranışlarının, öğrenen ve öğretici arasındaki psikolojik uzaklığı azaltmada önemli unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Hackman ve Walker (1990) öğreticinin sözel ve sözel olmayan davranışlarının, öğrenenlerin televizyondan öğrenmeye ilişkin tutumlarını ve algılarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. İçeriğin sunumunda oldukça rahat ve dostça tavırlar sergileyen, gülümseyen, kamera ile sürekli göz teması sağlayan ve öğrenenleri aktif katılıma cesaretlendiren öğreticilerin uzaktan öğrenenleri ile yüksek düzeyde yakınlık sağladığı bilinmektedir. Anderson'a göre (1979: 544) sözcükler, yüz ifadeleri, ses tonu, vücut hareketleri ve doğrudan göz teması yoluyla iletişim kuran bir öğretici, sadece sözcüklerle ve vücut hareketleriyle iletişim kuran bir öğreticiye göre öğrenenleriyle daha fazla yakınlık kurmaktadır. Dahası, enerjisi ve dinamizmi yüksek sunumlar, uzaktan öğrenenlerin ilgisini çekerek, konuya olan ilgisini uzun süreli sağlamada etkili olmaktadır (Willis 1993).

Uzaktan eğitimde öğrenen ile öğretici arasındaki uzaklığı azaltmada önemli rol oynayan unsurlardan biri de içeriğin sunumu ile ilgilidir. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, özellikle basılı materyallerin hazırlanması sürecinde, içeriğin akademik dil yerine arkadaşla konuşuyormuş havasında aktarılmasının daha kolay algılamaya neden olduğu ve öğrenmeyi kolaylaştırdığı ileri sürülmektedir (Beck ve ark. 1996, Miller ve Kulhavy 1991). Benzer şekilde, Anadolu Üniversitesi'nin öğretimsel televizyon programlarında içeriğin arkadaşla konuşuyormuş gibi sunumu, öğrenme sürecinin bireyselleştirilmesine yardımcı olabileceği gibi, öğrenenle öğretici arasındaki karşılıklı uzaklık hissini azaltmasına neden olabilecek ve buna bağlı olarak da içeriğin öğrenenler tarafından daha kolay algılanmasına neden olabilecektir. Böylece öğretimsel televizyon programları yardımıyla öğrenenin etkililiği ve verimliliği de artabilecektir. Bu noktada, öğrenenlerin öğreticileriyle etkili iletişim kurmaları ve içeri-

ğın sunumunda konuşma dilinin kullanılmasına ilişkin önerilerinin alanyazındaki çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir.

Uzaktan öğretme-öğrenme sürecinde, öğretimsel televizyon yayınlarının en önemli avantajlarından biri, anlaşılması zor ve karmaşık kavramları ya da ulaşılması güç öğrenme çevrelerini farklı görsel uyarılarla destekleyerek öğrenenlere sunmaktır (Willis 1993). Bunlar; hareketli görüntülerden, fotoğraflara, diyagramlara, haritalara, grafiklere ve tablolara kadar pek çok görsel unsur barındırmaktadır. Bu çalışmada da, uzaktan öğrenenler, hazırlanacak televizyon programlarının daha güncel, ilgi çekici ve görsel olarak yapılandırılması isteğini yoğun olarak talep etmektedirler. Diğer yanda, programlarda sınava hazırlık kapsamında örnek ve soru çözümlerine yer verilmesi, öğrenenlerin programları daha fazla izleme ve takip etme açısından önemle üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Televizyon programlarının yayın süresinin ve sayısının artırılması isteği gerçekte, uzaktan öğrenenlerin bu öğrenme aracından yararlandıklarının bir göstergesidir. Ancak, programlardan etkili, verimli ve çekici düzeyde yararlanabilmek için, tasarım aşamasında hangi konuya ne kadar ağırlık verileceğinin titiz bir çalışmayla önceden belirlenmesi gerekmektedir. Bu sonuçlar, Hakan ve meslektaşlarının (2004: 113) gerçekleştirdiği çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, gelecekte hazırlanacak televizyon programlarının tasarımında ve düzenlenmesinde öğrenen beklentilerinin dikkate alınması, programların daha etkili, verimli ve çekici yapılandırılmasında ve buna bağlı olarak daha fazla izlenmesinde etkili olabilecektir.

Uzaktan öğrenenler, ders kitapları, ses kayıtları, bilgisayar yazılımları ve farklı görüntüler gibi çeşitli öğretim materyallerini öğretimsel televizyon programlarıyla bağlantılı olacak biçimde kullanabilmektedirler. Ancak alanyazında bu materyallerden en yoğun olarak, televizyon yayınlarının ders kitapları ile olan ilişkisi tartışılmaktadır. Bu çalışmada da, uzaktan öğrenenlerin televizyon programları ile ders kitaplarını ilişkilendirmekte zorlandığı, “ders kitabında, tv programına ilişkin tanıtıcı ve özendirici bilgilere yer verilmeli” önerisiyle belirtilmektedir. Televizyon programlarının ders kitabında yer alan konuları destekleyebil-

mesi için de, her iki öğretim materyalinin aynı anda tasarlanması gerekmektedir. Böylece, hazırlanacak programların öğrenenler açısından etkiliği ve verimliliği artabileceği gibi, izlenmedeki sürekliliği de artabilecektir.

Öneriler kapsamındaki son değerlendirme yayın zamanına ilişkin olarak yapılmıştır. Uzaktan eğitimde öğrenim görenlerin büyük çoğunluğunun çalışanlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, yayın zamanının öğrenen ihtiyaç ve beklentilerine göre yapılandırılması isteğinin belirgin bir öneri olarak karşımıza çıkması kaçınılmaz bir sonuçtur. Özellikle, öğrenenlerin birbirinden farklı öğrenme hızlarına sahip olabileceği düşünüldüğünde, bu programların daha sık tekrarlarının yapılmasının öğrenmelerinin kalıcılığının sağlanması açısından büyük bir önem taşımaktadır (Bates 1983). Ancak, Anadolu Üniversitesi'nin öğretimsel televizyon yayınlarını yasal nedenlerden dolayı kendisinin yapamıyor olması, programların öğrenenlerin beklentilerini karşılayacak gün ve saate yapılamaması, tekrar yayınlarının sıklığının arttırılamaması ve her sınıfa ilişkin derslerin aynı gün içinde yayınlanmaması gibi yayın zamanına ilişkin sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Öte yandan, öğrenenlerin programların yayın gün ve saatinin detaylı olarak öğrenenlere duyurulması isteği yine dikkati çeken yoğunlukta olmakla birlikte, çelişkili bir durum ortaya koymaktadır, çünkü televizyon yayınlarına ilişkin açıklayıcı bilgi formu ders kitaplarıyla birlikte kayıt sırasında öğrencilere verildiği gibi, Anadolu Üniversitesi'nin web adresinde de yayınlanmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular topluca değerlendirildiğinde, uzaktan öğrenenlerin Anadolu Üniversitesi bünyesinde hazırlanan öğretimsel televizyon programlarını öğrenmeleri için uygun bir ortam olarak görmelerine rağmen, bu programların etkililiği, verimliliği ve çekiciliği anlamında özyeterlik yargılarının beklenilenden düşük olduğunu görülmektedir. Ancak sadece bu çalışmanın sonuçlarına bakarak genel yargılara ulaşmak yanıltıcı olabilir. Bu nedenle, benzer bir çalışmanın genele yayılarak tüm uzaktan öğrenenlere belirli zaman dilimlerinde tekrarlanarak uygulanması ve sonuçların karşılaştırılması gerekmektedir. Öte yanda, bu araştırma bulgularından yola çıkılarak, televizyon programlarının öğrenmeyi ko-

laylaştırması ve uzaktan öğretim programı içinde etkili, verimli ve çekici kullanılabilmesi için, yayımların hazırlaması sürecinde ders kitaplarıyla ilişkisinin sağlanması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için de, televizyon programını tasarımı yapanların kitapların tasarımını gerçekleştiren ekiple koordineli çalışması gerekmektedir. Dahası, benzer çalışmaların öğretici açısından da değerlendirilmelerinin yapılması gerekmektedir, çünkü yapılacak iki yönlü değerlendirmeler, ders kitaplarını desteklemek amacıyla hazırlanan televizyon programlarının hazırlanması sürecinde daha sağlıklı ilkelerin geliştirilmesine yardımcı olabilecektir.

KAYNAKLAR

Anderson J F (1979) Teacher Immediacy as a Predictor of Teaching Effectiveness. In D. Nimmo (Ed.), *Communication Yearbook 3* (ss.543-559), Transaction Books, New Brunswick, NJ.

Bandura A (1997) *Self-efficacy: The Exercise of control*, W.H. Freeman and Company, New York.

Bates A W (1983) Adult Learning From Educational Television: The Open University experience. In M.J.A. Howe (eds), *Learning From Television: Psychological and Educational Research* (pp.57-77), Academic Press, London.

Bates A W (1984) Broadcast Television in Distance Education: A Worldwide Perspective. in A.W. Bates (ed.), *The Role of Technology in Distance Education* (Pp. 29-41), Croom Helm, London.

Beck H P, McKeown M G, Sandora C, Kucan L, ve Warty J.(1996) Questioning The Author: A year Long Classroom Implementation to Engage Students in Text. *Elementary School Journal*, 96, 385-414.

Bozkaya M (October 2003) Self-Efficacy For Instructional Television Programs of Anadolu University in Turkey. Paper presented in AECT 2003 International Conference, Anaheim, U.S.A.

Cennamo S K (1994) "Learnin From Video: Factor Influencing Learner's Preconceptions and Invested Mental Effort". *Educational Technology Research and Development*, 41 (3), 33-45.

Chester G, Garrison G R, ve Willis E E (1978) *Television and Radio* (5th ed.), Prentice-Hall Inc, New Jersey.

Cohen P A, Ebeling B J, ve Kulik J A (1981) A Meta-Analysis of Outcome Studies of Visual-Based Instruction. *Educational Communication and Technology Journal*, 29, 26-36.

Ellis L ve Mathis D (1985) College Student Learning From Televised Versus Conventional Classroom Lectures: A Controlled Experiment. *Higher Education*, 14 (2), 165-173.

Grimes P W, Nielsen J E, ve Niss J F (1988) The Performance of Nonresident Students in The "Economics USA" Telecourse. *American Journal of Distance Education*, 2 (2), 36-43.

Hackman M Z, ve Walker K B (1990) Instructional Communication in the Televised Classroom: The Effects of System Design and Teacher Immediacy on Student Learning and Satisfaction, *Communication Education*, 39 (3), 196-206.

Hakan A ve diğerleri (2004) Açıköğretim Sistemi Lisans Programlarının Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 819*, Eskişehir.

Hızal A.(1983) *Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Jonassen D H (Ed.) (1996) *Handbook of Research for Educational Communications and Technology*, Simon ve Schuster Macmillian, New York.

Lochte R H (1993) *Interactive Television And Instruction*, Educational Technology Publications, Englewood Cliffs, NJ.

Mcisaac M ve C N Gunawardena (1996) Distance Education, in D.H. Jonassen, ed. *Handbook of Research for Educational Communications and Technology: A Project of the Association for Educational Communications and Technology*. 403-437, Simon ve Schuster Macmillan, New York. <http://seamonkey.ed.asu.edu/~mcisaac/dechapter/tech2.htm>

Miller D C ve Kulhavy R W (1991) Personalizing Sentences and Text, *Contemporary Educational Psychologist*, 16, 287-292.

Mount G ve Walters S (1980) Traditional Versus Televised Instructional Methods for Introductory Psychology. *Journal of Educational Technology Systems*, 9, 45-53.

Moeller B (1996) Learning from Television: A Research Review. CCT Reports. Issue No.11 http://www2.edc.org/CCT/admin/publications/policybriefs/lft_rr96.pdf

Mutlu E (1995) Televizyonda Program Yapımı. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Özgür A ve Esen H (2002) TV Eğitim Programlarında Etkili ve Yaratıcı Senaryo Yazımı: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış, Uluslararası Katılımlı Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu, Eskişehir.

Phipps R ve Merisotis J (1999) What's the Difference? A Review of Contemporary Research on the Effectiveness of Distance Learning in Higher Education, The Institute for Higher Education Policy, Washington, DC.

Salomon G (1983) The Differential Investment of Mental Effort in Learning From Different Sources, *Educational Psychologist*, 18, 42-50.

Salomon G (1984) Television is "Easy" and Print is "Tough": The Differential Investment of Mental Effort in Learning As A Function of Perceptions and Attributions, *Journal of Educational Psychological*, 76(4), 647-658.

Salomon G ve Leigh T (1984) Predisposition About Learning From Print and Television, *Journal of Communication*, 34 (2), 119-135.

Willis B (1993) Distance Education: A Practical Guide, Educational Technology Publications, Englewood Cliffs, NJ.

Whittington N (1987) Is Instructional Television Educationally Effective? *The American Journal of Distance Education*, 1 (1), 47-57.

Wood R ve Bandura A.(1989) Social Cognitive Theory of Organizational Management. *Academy of Management Review*, 14 (3), 361-384.

Verduin J R ve Clark T A (1991) Distance Education: The Foundations of Effective Practice, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, CA.